

4. Αναπτυξιακές πολιτικές και κλάδοι

ΚΕΠΕ, *Οικονομικές Εξελίξεις*, τεύχος 39, 2019, σσ. 45-49

4.1. Ανάλυση των τάσεων και μεγεθών του τουρισμού στην Ελλάδα

Νίκος Βαγιονής
Νικόλαος Ροδουσάκης

Το 2018 ήταν μια «εξαιρετική χρονιά» για τον τουρισμό στην Ελλάδα. Αυτό επιβεβαιώνεται από όλες τις επίσημες πηγές: οι αφίξεις, συμπεριλαμβανομένης της κρουαζιέρας, σημείωσαν την καλύτερη επίδοση στην ιστορία του ελληνικού τουρισμού, ξεπερνώντας τα 33 εκατομμύρια, ενώ και για τα έσοδα ήταν μια πολύ καλή χρονιά. Στο παρόν άρθρο γίνεται, καταρ-

χάς, μια παρουσίαση και ανάλυση του τουριστικού κύκλου εργασιών, εν συνεχεία, των διεθνών τουριστικών εισπράξεων, διαχρονικά και ανά χώρα προέλευσης και, τέλος, εξάγονται τα σχετικά συμπεράσματα.

4.1.1. Ανάλυση του τουριστικού κύκλου εργασιών

Για την προσέγγιση αυτή η ανάλυσή μας χρησιμοποιεί τον *Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης*¹. Με την ανάλυση² της ανά έτος και τρίμηνο διαμόρφωσης, και με τη βοήθεια επίσης των Διαγραμμάτων 4.1.1 και 4.1.2, μπορεί να παρατηρηθεί ότι:

Όπως φαίνεται και στον Πίνακα 4.1.1, με τη νέα βάση 100 για το 2015³, ο **μέσος ετήσιος δείκτης** κατέγραψε

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.1 Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος-Εστίασης
Μέσος ετήσιος και τρίμηνα, ΒΑΣΗ 2015=100

	Μέσος ετήσιος	Q1	Q2	Q3	Q4
2010	111,1	84,0	112,3	163,2	84,8
2011	99,3	69,2	112,7	151,5	64,0
2012	78,8	49,1	82,3	132,3	51,3
2013	82	44,8	84,5	133,4	65,4
2014	92,8	55,1	92,3	149,4	74,2
2015	100	59,7	105,1	165,2	70,0
2016	100,8	53,2	105,0	177,3	67,7
2017	109,1	50,3	110,6	203,0	72,5
2018	118,9	55,2	122,7	223,2	74,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

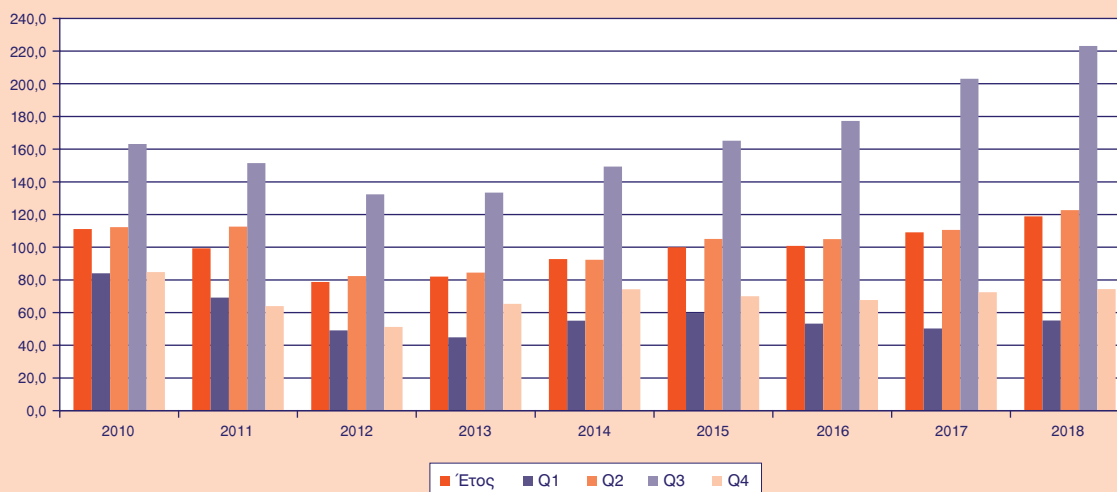
1. Ελληνική Στατιστική Αρχή: *Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης*, Δ' τριμήνου 2018. Πειραιάς, Μάρτιος 2018.

2. Ο δείκτης, με βάση την ταξινόμηση NACE rev.2, έχει περιγραφεί αναλυτικά στο: *Οικονομικές Εξελίξεις*, Τ. 20, «4.1 Πρόσφατες τουριστικές εξελίξεις στην Ελλάδα» και παρουσιάζεται σε όλες τις επόμενες αναλύσεις.

3. Το προηγούμενο έτος βάσης ήταν το 2010, βλέπε π.χ. αναλυτικά στο: *Οικονομικές Εξελίξεις*, Τ. 20, «4.1 Πρόσφατες τουριστικές εξελίξεις στην Ελλάδα» και παρουσιάζεται σε όλες τις επόμενες αναλύσεις. Θυμίζουμε ότι, ανεξαρτήτως έτους βάσης, ο μέσος ετήσιος δείκτης κατέγραψε τις ανώτερες ιστορικά τιμές στον τομέα του τουρισμού το έτος 2008.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1.1

Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης, 2010-2018
Μέσος έτους και τρίμηνα, ΒΑΣΗ 2015=100

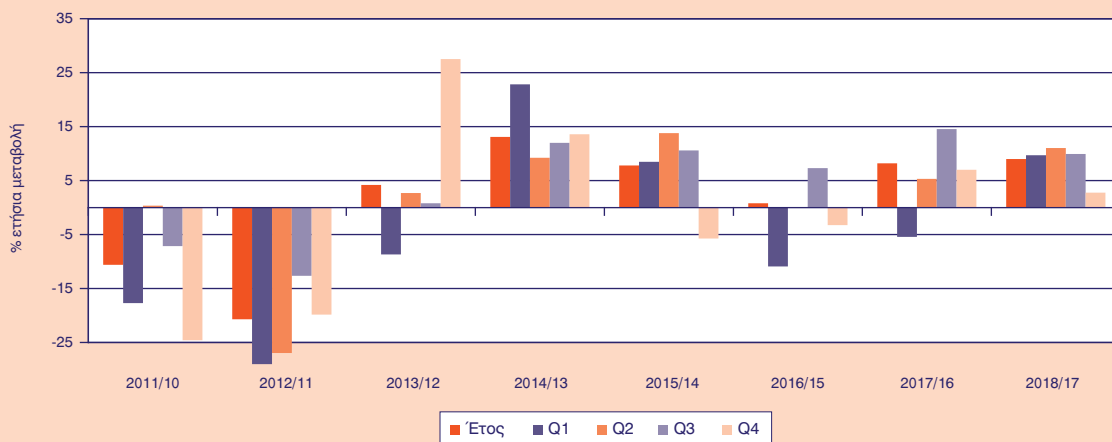

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1.2

Ελλάδα: Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης, 2010-2018

Ετήσια % μεταβολή του δείκτη μέσου έτους και τριμήνων

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

τα τελευταία χρόνια σταθερή ανοδική πορεία, φτάνοντας το έτος 2018 στο 118,9. Εκκινώντας, τώρα, την ανάλυση από το 2010 με τον μέσο ετήσιο δείκτη στο 111,1, γίνεται εύκολα αντιληπτή μια φάση μείωσης του κύκλου εργασιών. Το 2011 ο μέσος ετήσιος δείκτης έπεσε στο 99,3, και στο 78,8 το 2012, οπότε καταγράφηκε η **χαμηλότερη** μέση ετήσια τιμή του. Ενδεικτικό αυτής της τάσης του δείκτη είναι ότι από το 2011 στο 2012 μειώθηκε κατά 20%.

Η πτωτική τάση συνεχίστηκε μέχρι και το πρώτο τρίμηνο του 2013. Αρχής γενομένης από το έτος 2013 (βλ. Διάγραμμα 4.1.2 και Πίνακα 4.1.1), λαμβάνει χώρα μια συνεχής αύξηση στον δείκτη, με ποσοστιαία μεταβολή κατά 4,2% του μέσου ετήσιου δείκτη κύκλου εργασιών από το 2012 στο 2013, οπότε ο δείκτης ανήλθε στο 82,0. Η τάση αυτή συνεχίζεται το 2014, με τον ετήσιο δείκτη να ανέρχεται στο 92,8, καταγράφοντας ετήσια αύξηση έναντι του 2013 του ύψους του 13,1%, και εδραιώνεται

το 2015, όταν έναντι του 2014 σημειώθηκε επήσια αύξηση 7,8%. Τα έτη 2016 και 2017 επεφύλαξαν αυξήσεις του μέσου ετήσιου δείκτη κύκλου εργασιών στο 100,8 και 109,1, αντίστοιχα. Τέλος, στο 2018, το οποίο σύμφωνα με την ανακοίνωση του αρμόδιου υπουργείου αποτέλεσε την «καλύτερη χρονιά σε επιδόσεις στην ιστορία του ελληνικού τουρισμού», ο μέσος ετήσιος δείκτης κύκλου εργασιών αυξήθηκε κατά 9,0% στα 118,9.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί, αποτιμώντας παράλληλα και την τουριστική σεζόν 2018, ότι ο αριθμός των τουριστών αυξήθηκε κατά 9,7% (33 εκατ. το 2018 έναντι 30 εκατ. το 2017). Αυτή, όμως, η αύξηση δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αύξηση στη δαπάνη ανά διανυκτέρευση, που διαμορφώθηκε στα €70 ευρώ το 2018 έναντι €69 το 2017, ενώ και η μέση δαπάνη ανά ταξίδι παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητη και διαμορφώθηκε στα €486 το 2018 έναντι €485 το 2017. Τέλος, η μέση διάρκεια παραμονής μειώθηκε κατά 1,5% σε σύγκριση πάντα με το 2017, και διαμορφώθηκε στις 7 διανυκτερεύσεις.

Είναι, τέλος, σημαντικό να σημειωθεί ότι τα «εκτός αιχμής» τρίμηνα Q4 και Q1 του κάθε έτους παρουσίασαν τη μεγαλύτερη κάμψη στην εξεταζόμενη περίοδο (βλ.

Πίνακα 4.1.1 και Διαγράμματα 4.1.1 και 4.1.2) και ότι ακόμα απέχουν σημαντικά από την προ κρίσης περίοδο. Αυτό το γεγονός αναδεικνύει με εμφαντικό τρόπο την υψηλή εποχικότητα του τουριστικού φαινομένου, παρ' όλο που, σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία της Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ), οι ταξιδιωτικές εισπράξεις, για τις οποίες θα αναφερθούμε αναλυτικά στα αμέσως επόμενα, κατέγραψαν τον Ιανουάριο του 2019 αύξηση κατά 53,2% και διαμορφώθηκαν στα €232 εκατ.

4.1.2. Ανάλυση των διεθνών τουριστικών εισπράξεων, διαχρονικά και ανά χώρα προέλευσης

Πέραν από τον δείκτη κύκλου εργασιών, αν τώρα προχωρήσουμε στη συστηματική ανάλυση των πρόσφατων στοιχείων **τουριστικών εισπράξεων**⁴, μπορούμε να έχουμε μια ολοκληρωμένη ένδειξη της εισπρακτικής δυναμικής στη χώρα και των αντίστοιχων τάσεων από τις διάφορες χώρες προέλευσης.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.1.2, αλλά και πιο παραστατικά στο Διάγραμμα 4.1.3, οι εισπράξεις από τη διεθνή τουριστική κίνηση ανά γεωγραφική περιφέρεια και ανά χώρα μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.2 Ελλάδα: Διεθνείς τουριστικές εισπράξεις, συνολικά και από επιλεγμένες περιοχές Έτη 2008-2018. (σε εκατ. ευρώ)

	Σύνολο	Ευρωζώνη	Λοιπές Ε.Ε.	Ην. Βασίλειο	Ρωσία	ΗΠΑ	Ελβετία	Αυστραλία	Καναδάς
2008	11.636	5.644	1.087	1.869	400	726	283	160	187
2009	10.400	5.091	1.004	1.624	301	568	304	180	144
2010	9.611	4.554	910	1.244	496	599	265	147	134
2011	10.505	4.975	922	1.205	743	532	349	165	172
2012	10.442	4.340	809	1.419	944	426	297	156	132
2013	12.152	4.861	964	1.355	1.339	569	333	177	259
2014	13.393	5.451	1.239	1.553	1.157	655	338	239	164
2015	14.126	6.009	1.375	2.019	421	943	375	237	223
2016	13.207	5.580	1.573	1.944	436	728	336	182	141
2017	14.630	6.296	1.511	2.065	418	814	341	395	179
2018	16.086	7.102	1.969	1.937	341	1.040	399	362	365
Σύνολο '08-'18	136.188	59.904	13.365	18.236	6.996	7.601	3.620	2.401	2.100
Ποσοστό περιοχών		44,0%	9,8%	13,4%	5,1%	5,6%	2,7%	1,8%	1,5%

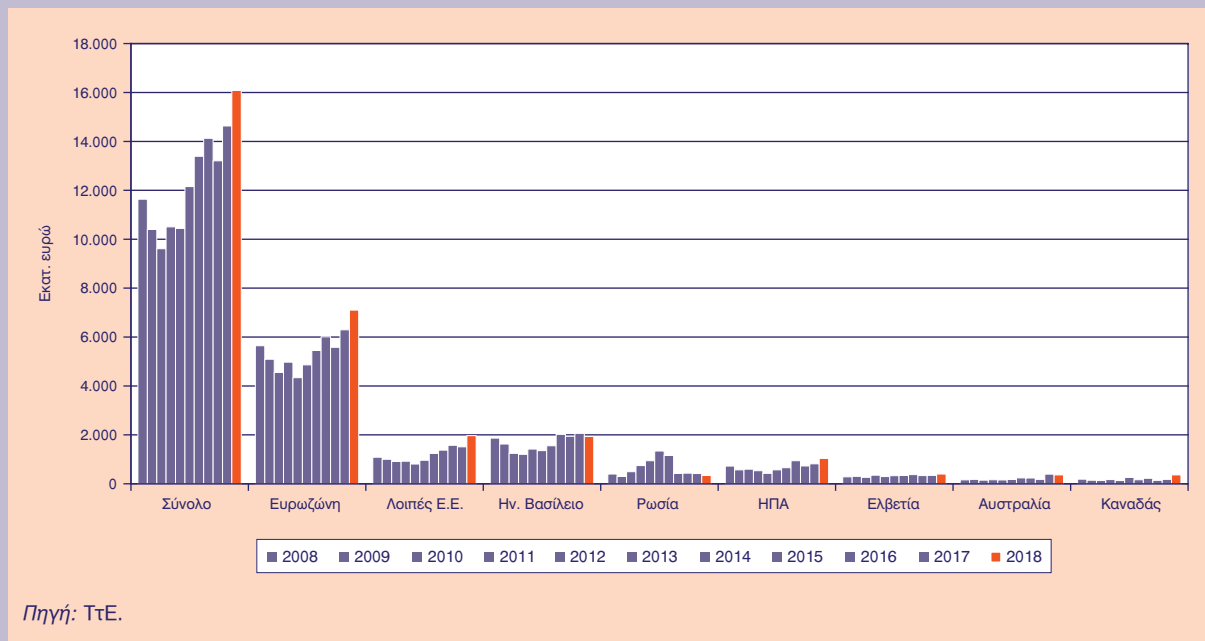
Πηγή: ΤτΕ.

Σημείωση: Από το 2010 και εξής στο Σύνολο υπολογίζονται και οι εισπράξεις από κρουαζιέρα.

4. Τράπεζα της Ελλάδος, Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, τ. 185, Μαρ.-Απρ. 2019, Μάιος 2019.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1.3

Ελλάδα: Διεθνείς τουριστικές εισπράξεις: Συνολικά και επιλεγμένες χώρες
Έτη 2008-2018 (σε εκατ. ευρώ)

Ανάλυση συνόλου διεθνών τουριστικών εισπράξεων

Μετά τα €11,6 δις του 2008, όπως είναι γνωστό, σημειώθηκε μια πτώση στις διεθνείς τουριστικές εισπράξεις της χώρας. Αυτή η πτώση ήταν ιδιαίτερα έντονη τα έτη 2009 και 2010, οπότε σημειώθηκε και η χαμηλότερη τιμή στα €9,6 δις. Τα έτη 2011, €10,5 δις, και 2012, €10,0 δις, ήταν έτη σταθεροποίησης, ενώ από το 2013 καταγράφεται μια άνοδος των εισπράξεων, στα €12,1 δις, που συνεχίστηκε το 2014 φτάνοντας τα €13,4 δις, και το 2015 που έφτασε τα €14,1 δις. Ακολούθησε μια σταθεροποίηση στα €13,2 δις για το 2016, με σταθερή ανοδική πορεία για τα έτη 2017 και 2018 που έφτασαν τα €14,6 δις και €16,1 δις, αντίστοιχα.

Το αποτέλεσμα των τελευταίων ετών αντανακλά, κατά ένα μέρος, ανάπτυξη τουριστική, σε επίπεδο υποδομών, τοπικού και διεθνούς μάρκετινγκ και ενδεχόμενη βελτίωση του μείγματος του τουριστικού προϊόντος, στο εσωτερικό, καθώς και τον σχεδιασμό του Υπουργείου Τουρισμού για «τουρισμό 365 μέρες τον χρόνο». Οφείλεται, επίσης, και στον βαθμό που επετεύχθη, σε αποτελεσματικότερη καταγραφή των εισπράξεων, παράγοντα ιδιαίτερης σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Οφείλεται, τέλος, κατά ένα άλλο μέρος, και στην οικονομική ανάπτυξη στις ξένες αγορές-πηγές, στην ευνοϊκή για τη χώρα πολιτική συγκυρία στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο,

και στη συνεχιζόμενη διεθνή αύξηση του παγκόσμιου τουρισμού.

Ανάλυση διεθνών τουριστικών εισπράξεων κατά περιοχές

Ευρωζώνη

Αναλύοντας την προέλευση των εισπράξεων για την 11ετία 2008-2018 (βλ. Πίνακα 4.1.2 αλλά και Διάγραμμα 4.1.3), παρατηρούμε ότι, έναντι του συνόλου των €136 δις, οι εισπράξεις από την Ευρωζώνη ανήλθαν σε €59,9 δις. Δηλαδή στην 11ετή περίοδο, το 44,0% των διεθνών τουριστικών εισπράξεων της Ελλάδας προέρχεται από τις χώρες της Ευρωζώνης.

Σε ετήσια βάση, τα ποσά των εισπράξεων ξεκίνησαν από €5,64 δις το 2008, μειώνονταν σταθερά μέχρι και το 2012, €4,34 δις, ενώ τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί σημαντικά φτάνοντας το 2018 τα €7,10 δις.

Να σημειωθεί, τέλος, ότι το ποσοστό συμμετοχής των χωρών της Ευρωζώνης στις συνολικές τουριστικές εισπράξεις της Ελλάδας, παρότι παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, εξακολουθεί να είναι, το 2018, 44%, χαμηλότερο έναντι του 2008 που ήταν 48%.

Χώρες της Ε.Ε. εκτός Ευρωζώνης

Οι τουριστικές εισπράξεις από επισκέπτες προερχόμενους από την ομάδα των **χωρών της Ε.Ε.** εκτός Ευρωζώνης ανήλθαν στην 11ετία στα €13,4 δις, ή

ποσοστό 9,8% των συνολικών εισπράξεων. Η πορεία τους είναι ενθαρρυντική, μια και από το 1,09 δις του 2008, και αφού σημείωσαν επίσης σημαντική πτώση, ανέκαμψαν στο €1,38 δις το 2015, στο €1,57 δις το 2016 και ακόμα στο €1,97 δις το 2018. Στις χώρες αυτές δεν έχει συμπεριληφθεί το Ην. Βασίλειο, όχι μόνο λόγω της απόφασής του να διαχωρίσει τις τύχες του από την Ε.Ε., όσο και για την ιδιαίτερη σημασία του για τον ελληνικό τουρισμό.

Ηνωμένο Βασίλειο

Το Ην. Βασίλειο είναι μια παραδοσιακή χώρα προέλευσης τουρισμού για την Ελλάδα. Στην 11ετία €18,2 δις έχουν εισρεύσει στη χώρα από Βρετανούς τουρίστες, που αντιστοιχούν σε 13,4% του συνόλου των εισπράξεων. Από το Ην. Βασίλειο καταγράφηκαν τουριστικές εισπράξεις €1,87 δις το 2008, που μετά την πτώση ανέκαμψαν στα €2,02 δις το 2015 και παρέμειναν στο €1,94 δις το 2018. Όμως σαφώς διαγράφεται μια στασιμότητα στην ευνοϊκή για τη χώρα μας προσέγγιση της αγοράς αυτής. Το ποσοστό της συμβολής στις διεθνείς τουριστικές εισπράξεις της Ελλάδας από το Ην. Βασίλειο, δηλαδή, ήταν το 2008 18,9% και μειώθηκε σταδιακά ως το 18,2% για το 2018.

Ρωσία

Οι εισπράξεις από την τουριστική κίνηση που προέρχεται από τη Ρωσία ανέρχονται στην 11ετία σε €7,0 δις, που αντιστοιχούν στο 5,1% των συνολικών τουριστικών εισπράξεων. Όμως παρουσιάζουν σημαντική διακύμανση. Ειδικότερα, το 2008 ανέρχονταν σε €0,4 δις, ενώ τα επόμενα χρόνια αυξάνονταν σταθερά σε €0,74 δις το 2011 και σε €1,34 δις το 2013. Ωστόσο στη συνέχεια σημειώθηκε σημαντική κάμψη, για διάφορους πολιτικούς και οικονομικούς λόγους που λίγο σχετίζονται με την τουριστική προσφορά εκ μέρους της Ελλάδας. Έτσι, το 2016 οι εισπράξεις ήταν €0,44 δις και το 2017 €0,42 δις, ενώ το 2018 μειώθηκαν σημαντικά στο €0,34 δις.

ΗΠΑ

Οι εισπράξεις από την τουριστική κίνηση από τις ΗΠΑ που καταγράφηκαν στην 11ετία ήταν €7,60 δις, που αντιστοιχούν στο 5,6% των συνολικών τουριστικών εισπράξεων και παρουσιάζουν σχετική σταθερότητα. Το 2008 ανέρχονταν σε €0,73 δις, τα επόμενα χρόνια καταγράφηκε μικρή μείωση σε €0,53 δις το 2011 και σε €0,57 δις το 2013. Μετά σημειώθηκε ανάκαμψη, οπότε το 2016 οι εισπράξεις ήταν €0,73 δις, το 2017 σταθεροποιήθηκαν στο €0,81 δις, ενώ το 2018 αυξήθηκαν σημαντικά στο €1,04 δις.

Ελβετία

Στην 11ετία €2,9 δις έχουν εισρεύσει στη χώρα από Ελβετούς τουρίστες, που αντιστοιχούν σε 2,7% του

συνόλου των εισπράξεων. Από την Ελβετία καταγράφηκαν τουριστικές εισπράξεις €0,28 δις το 2008, που αυξήθηκαν σε €0,34 δις το 2016 και σταθεροποιήθηκαν στο €0,34 δις το 2017, ενώ το 2018 αυξήθηκαν σημαντικά στα €1,04 δις.

Αυστραλία – Καναδάς

Οι εισπράξεις από την τουριστική κίνηση από την Αυστραλία που καταγράφηκαν στην 11ετία ήταν €2,4 δις, που αντιστοιχούν στο 1,8% των συνολικών τουριστικών εισπράξεων. Οι ετήσιες τουριστικές εισπράξεις, παρόλο που μειώθηκαν λίγο έναντι του 2017, παραμένουν σχεδόν υπερδιπλάσιες έναντι του 2016. Από €0,15 δις το 2010, στο €0,24 δις το 2015 και πάλι κάτω στο €0,18 δις το 2016, ενώ το 2017 εκτοξεύτηκαν στο €0,39 δις. Το 2018 παρέμειναν σε υψηλά επίπεδα, στο €0,36 δις, διατηρώντας έτσι την έντονη αύξηση που σημείωσαν οι τουριστικές εισπράξεις από την Αυστραλία την προηγούμενη τουριστική σεζόν.

Οι εισπράξεις από την τουριστική κίνηση από τον Καναδά που καταγράφηκαν στην 11ετία ήταν €2,1 δις, που αντιστοιχούν στο 1,5% των συνολικών τουριστικών εισπράξεων. Μέχρι το 2017 οι ετήσιες τουριστικές εισπράξεις κυμαίνονταν χωρίς κάποια αυξητική τάση, ενώ το 2018 υπερδιπλασιάστηκαν. Από €0,13 δις το 2010, στο €0,22 δις το 2015 και κάτω πάλι στο €0,14 δις το 2016, ενώ σημείωσαν άνοδο στο €0,18 δις το 2017. Το 2018, όπως προειπώθηκε, εκτοξεύτηκαν στα €364 εκατ., επιτυγχάνοντας, ομολογουμένως, μια εντυπωσιακή αύξηση από τη σημαντική αυτή χώρα.

4.1.3. Συμπεράσματα

Στο παρόν άρθρο επιχειρήσαμε μια ανάλυση του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης όσο και των διεθνών τουριστικών εισπράξεων, διαχρονικά και ανά χώρα προέλευσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η αξία των τουριστικών εισπράξεων ανήλθε στα €16,1 δις, όταν το 2017 το αντίστοιχο μέγεθος ήταν στα €14,6 δις, βρέθηκαν δηλαδή σε ιστορικά υψηλά επίπεδα. Αυτή η αύξηση των ταξιδιωτικών εισπράξεων οφείλεται όχι τόσο στην αύξηση της μέσης δαπάνης ανά ταξίδι, αλλά κυρίως στην αύξηση της εισερχόμενης ταξιδιωτικής κίνησης στο σύνολο του 2018, που κινήθηκε και αυτή σε ιστορικά υψηλά επίπεδα. Γεγονός που αντιστάθμισε κατά 72% το έλλειμμα του ισοζυγίου αγαθών και συνέβαλε κατά 44% στο σύνολο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες. Τέλος, θετικές είναι οι προβλέψεις για το 2019, αφού από τα πρώτα στοιχεία για το εν λόγω έτος το θετικό αυτό momentum για τον ελληνικό τουρισμό φαίνεται να διατηρείται.